

Svenska psalmbokstillägg 1916—1976

”Psalmer och visor 76”, det nya tillägg till den svenska psalmboken som behandlades vid kyrkomötet 1975 och i reviderad form togs i bruk 1976, markerar något nytt i förhållande till den 1937 stadfästa psalmboken. Det mest iögonfallande draget är dess allmänna nyorientering. Samtidigt är det också ett resultat av utvecklingen särskilt under de senaste decennierna. Tillägget av 76 kan ses mot bakgrunden av en sextioårig historia.

Psalmbokstillägg 1916—1921

Arbetet på att revidera och förnya 1819 års wallinska psalmbok hade övertagits från 1800-talet. En officiell kommitté med denna uppgift tillsattes 1908 med biskop J. A. Eklund som ordförande. Ett av de nya psalmboksförslag som såg dagen undertecknades den 22 november 1916. I princip var det fråga om en provpsalmbok, grundad på ett 1914 utgivet förslag och utarbetad av en nämnd med biskop Gottfrid Billing som ordförande. Den 1916 daterade provpsalmboken trycktes i början av följande år, för 60 år sedan. Den var även försedd med ett tillägg av 20 andliga sånger. Detta var för Sveriges del under senare tid en liten blygsam början till en utväg att åtminstone för tillfället lösa en psalmboksfråga. Tanken var emellertid ingalunda ny. I andra länder, bl.a. Danmark, var man inte främmande för en sådan åtgärd. I den då svenskspråkiga Augustanasynoden i Amerika förverkligades något liknande på 1880-talet. De svenska privata psalmböckerna före den officiella av 1695 var ofta försedda med en ”tillökning”, ett ”appendix”.

Man ville nu 1916 tillmötesgå önskemål om

”andliga visor” i psalmboken. Tillägget till den 1917 utgivna provpsalmboken hette ”Andliga sånger”. Dessa var följande, med de samtidigt uppgivna författarna:

Så älskade Gud världen all (Betty Posse f. Ehrenborg)
O du saliga, o du heliga (J. D. Falk)
Det är en ros utsprungen (Från medeltiden)
När juldagsmorgon glimmar (Betty Posse f. Ehrenborg)
Gläns över sjö och strand (V. Rydberg)
Kom till oss, du himmelska duva (Onämnd förf., enl. O. Lövgren: O. A. Ottander)
Hur ljuvt det är att komma (J. L. Runeberg)
Fädernas kyrka i Sveriges land (J. A. Eklund)
Vida kring jorden (R. T. Kihlberg, J. A. Eklund)
Tillkomme ditt rike, o Herre vår Gud (Lina Berg f. Sandell)
Väldigt går ett rop över land, över hav (F. N. Beskow)
Fader, förbarma dig (Hedvig Posse)
Härlig är jorden (B. S. Ingemann)
Bred dina vida vingar (Lina Berg f. Sandell)
Ett litet fattigt barn jag är (Onämnd förf., enl. Lövgren: Ch. Ch. Lindholm)
Tryggare kan ingen vara (Lina Berg f. Sandell)
Så tag då mina händer (Julia von Hausmann, J. A. Eklund)
En herrdag i höjden är vorden besluten (Gammal svensk sång)
O tänk när en gång samlad står (W. A. Wexels)
Den sista ”sången” utgöres av den ”apostoliska välsignelsen” enligt 2 Kor. 13 v. 13.

Den närmaste bakgrunden till detta lilla tillägg var önskemål som hade framställts vid det senaste kyrkomötet, 1915. Det hade då betonats att det skulle röra sig om ”ett strängt begränsat urval”. Redan en flyktig blick på detta tillägg ger besked om att det var ett trevande försök. Kommitterade framhöll i sitt

förord att den ledande principen hade varit "att upptaga ett begränsat antal mera allmänt kända kristliga kväden, som med ett gott innehåll förena en värdig form". Till dem som var besvikna över detta urval hörde den frikyrklige riksdagsmannen och sångförfattaren Carl Gustaf Boberg. Han förklarade att urvalet var sådant att man måste le däråt.

Frågan om ett tillägg till psalmboken hade emellertid trots allt aktualiserats. År 1920 utkom dels ett nytt "Förslag till psalmbok för svenska kyrkan", dels ett "Tillägg till den svenska psalmboken av år 1819". Det förstnämnda förslaget, det fullständiga kommittéförslaget, även detta under Gottfrid Billings ledarskap, var inte försett med tillägg av typ 1916. Ett litet tillägg fanns dock, men det var en musikbilaga. En del av de andliga sånger som i det förra förslaget hade placerats i tillägget hade nu införts bland de övriga texterna, detta enligt önskemål vid kyrkomötet 1918. Fem av dessa sånger hade dock nu uteslutits, fränsett att den apostoliska välsignelsen nu hade utgått. De fem strukna var följande:

När juldagsmorgon glimmar
Gläns över sjö och strand
Kom till oss, du himmelska duva
Ett litet fattigt barn jag är
Tryggare kan ingen vara

Man kan sålunda konstatera att "Fädernas kyrka" tillhörde de nu accepterade psalmerna. Det gjorde däremot inte "Tryggare kan ingen vara", ej heller "Gläns över sjö och strand". Sistnämnda dikt av Viktor Rydberg hade fil. dr Lydia Wahlström i en tidskriftsartikel på hösten 1915 (i Vår Lösen) framhållit som en återgivning för nutiden av det som under medeltiden hade formulerats med psalmen "En stjärna gick på himlen fram". Båda dessa nu strukna sånger liksom exempelvis "Fädernas kyrka" återfanns bland de 120 sångerna i Tillägg till den svenska psalmboken, likaledes tryckt 1920. Det avslutades f.ö. liksom till-

lägget av 1917 med den apostoliska välsignelsen.

Tillägget av 1920 hade utarbetats av en kommitté med Nathan Söderblom som ordförande. En bred lekmanopinion med bl.a. ecklesiastikministern Värner Rydén som ledare önskade att den wallinska psalmboken skulle förbli oförändrad men förses med ett tillägg. Att kyrkomötet i slutet av 1920 för sin del godkände kommitténs nu åter översedda förslag med alla dess ändringar eller utslutningar i förhållande till 1819 års psalmbok väckte på sina håll en våldsamt opposition. Det talades i detta sammanhang om att kyrkomötet icke företrädde folkmeningen och att det borde avskaffas. Värner Rydén framhöll i tidningen Arbetet att på denna punkt, när det gällde att bevara den wallinska psalmboken oförändrad, var tidningarna och de olika politiska riktningar som de representerade ense, från Socialdemokraten till Svenska Dagbladet och Stockholms Dagblad. Iakttagelsen var utan tvivel riktig. Kravet att Wallins psalmbok skulle bevaras oförändrad framfördes både av kulturskribenten i Socialdemokraten Erik Hedén och hans litteräre motståndare i Stockholms Dagblad Fredrik Böök.

Överhuvudtaget är det påtagligt att frågan om psalmboken mycket upprörde sinnena och att ett psalmbokstillägg kunde framstå som ett sätt att rädda situationen. På våren 1921 togs sålunda frågan genom motioner upp i riksdagen. Motionärerna krävde att kyrkomötets skrivelse till kungl. maj:t om godkännande av kommittéförslaget inte måtte bifallas. En sådan anhållan ingavs också av riksdagen till kungl. maj:t. På sina håll ansågs å andra sidan att kommittén inte tillräckligt hade informerat allmänheten om psalmboksfrågan, alltför få visste om vad frågan egentligen gällde. Den löstes genom Nathan Söderblom med en kompromiss: den wallinska psalmboken behölls oförändrad men försågs med ett tillägg med namnet "Nya psalmer". Det redigerades av psalmforskaren

och psalmförfattaren Emil Liedgren och omfattade alla de nummer, sammanlagt 173, i nummerföljd efter de ursprungliga 500 i wallinska psalmboken, vilka hade ingått som nya i kyrkomötets förslag 1920.

1973 års psalmbok och 1976 års tillägg

Psalmboksfrågan var löst tills vidare genom detta tillägg, men lösningen var inte avsedd att vara definitiv. Vid kyrkomötet 1932 väcktes motion om att kungl. maj:t för nästa kyrkomöte måtte låta utarbeta förslag till ny psalmbok. Motionen fick en oväntad följd, i det att genom ecklesiastikminister Arthur Engberg på våren 1933 ett kungligt brev uppdrog åt J. A. Eklund att ensam utarbeta ett förslag till ny psalmbok för svenska kyrkan. Det var närmast riksdagsmannen kyrkoherden Harald Hallén som hade föreslagit Engberg denna åtgärd. Bland dem som hade uttalat sitt förtroende för Eklunds kapacitet som psalmdiktare var såväl Erik Hedén som professor Emanuel Linderholm. Eklund fullgjorde uppdraget på ungefär ett år. Hans förslag av 1934 var en prestation av rang inte minst på så sätt att det gav uttryck för nya initiativ, bland annat flera nyöversättningar från engelskan. Ifråga om kravet på uteslutningar och korrigeringar beträffande den wallinska psalmboken hade han emellertid inte ändrat sig. Det var dessa dogmatiska rättelser som i all synnerhet gav anledning till opposition. Svenska Akademien ogillade sålunda så gott som alla Eklunds ändringar.

Engberg tillkallade i september 1934 sex sakkunniga för att ytterligare bereda frågan. Yttrandet från dessa av den 31 oktober 1934 betecknades av H. S. Nyberg, professor och medlem av Svenska Akademien, som det viktigaste som hade skett i psalmbokens historia. I denna promemoria skymtade för första gången konturerna till en ny psalmbok. Här föreslogs en enklare, "folkligare" och mer nutidsbetonad andlig diktning.

Det som man nu i diskussionen om den wallinska psalmboken särskilt opponerade emot var inte så mycket dess dogmatiska misslag och "neologiska" stil. Utan det var något helt annat. Hela dess yttre miljö, dess bedömande av människor och samhälle, gav en bild av tiden omkring 1819 och var ohjälpligt föråldrat där det framträdde särskilt i många kasualpsalmer för olika tider och förhållanden. Vidare var den poetiska och språkliga stilen föråldrad. En ny psalmdiktning, präglad av tidens vändning mot enkelhet, inriktad mot det "funktionella" i kristendomen som man då så gärna talade om samt med andra poetiska mönsterbilder än psalmerna av 1819 höll samtidigt på att växa fram. Emil Liedgren, som var en av dessa ovannämnda sakkunniga, framhöll att man nu levde mitt uppe i en kris när det gällde denna fråga. Hela det vedertagna psalmbegreppet befann sig i stöpsleven, förklarade han, eftersom man levde under tyngden av för stora traditioner. Anders Frostenson hörde till de nya poeter som med inspiration bl.a. från engelskt håll i sina psalmförslag gav uttryck för enkelhet och klarhet. Samtidigt var innehållet på en gång bibliskt och vardagstillvänt. Betecknande är ett par rader av Bengt Nyström i en psalm som denne författade till en versform i psalmboken av 1695: "O led mig med enkla och trygga ord / var dag i ditt rike in."

En kommitté som tillsattes av kyrkomötet 1934 och som i stort sett bestod av de nämnda sakkunniga fick i uppdrag att utarbeta ett psalmboksförslag. Emil Liedgrens insats i denna kommitté var betydande. Det färdiga förslaget av februari 1936, "Februariförslaget", hade tagit intryck av de nya tendenserna. Det mottogs emellertid på många håll med viss kritik. Nya sakkunniga tillkallades av Arthur Engbergs efterträdare som ecklesiastikminister, biskop Tor Andrae, och dessa framlade samma år ett bearbetat förslag, "Septemberförslaget". Bearbetningen hade skett på bekostnad av mycket av det nya i Februariförslaget.

I det senare förslaget förklarades som en ledande princip att normen för en svensk psalm att sjungas vid högmässan var angiven av Wallin och hans psalmbok. Vid kyrkomötet på hösten 1936 utarbetades på grundval av de båda förslagen detta år ett bearbetat förslag som i princip godkändes av kyrkomötet den 10 november 1936. Efter en sista översyn godkändes den nya psalmboken av kungl. maj:t den 26 november 1937. Två år senare infördes den nya koralboken. Den hade utarbetats av en kommitté under ordförandeskap av biskop Gustaf Aulén som hade varit medlem av de olika kommittéerna och aktivt hade deltagit i psalmboksarbetet.

Den nya psalmboken innehöll ett latent krav på nyorientering och nydiktning. Vad som följde på detta område efter 1937 kom att ytterligare betona de nämnda tendenserna som hade uttryckts i promemorian av 1934. Bland annat kritiserades den wallinska psalmdiktningen som i betydande omfattning var representerad även i 1937 års psalmbok. Den kunde i många fall förefalla vara för denna tid främmande. De i fortsättningen framförda kraven på större enkelhet såväl i psalmernas texter, ord och språkformer som ifråga om poetisk form och bildspråk fortsatte ansatserna i samma riktning från trettioalet.

Vid kyrkomötet 1958 föreslogs genom en motion att ett tillägg till 1937 års psalmbok skulle utarbetas. Det skulle vara ett fattighedsbevis för vår kyrka, framhölls det i motionen, om inte det som i dag rör sig i tiden och inom kyrkan fick komma till uttryck i psalmdiktningen. Motionen var försiktigt hållen och det framhölls sålunda också att en psalmboks innehåll inte fick rubbas av tillfälliga moderiktningar. Utskottet framhöll att det var viktigt att frågor som bränner vår tids människor togs upp i psalmdiktningen. Både den språkliga stilen och innehållet borde ha sin direkta anknytning till nutiden.

Frågan ansågs emellertid inte mogen för avgörande eftersom det inte fanns tillräckligt av

ny psalmdiktning. En sådan tog emellertid form bland annat genom det "hymnologiska institut" som arbetade från 1960. Genom att stimulera till ny psalmdiktning och tonsättning angav det i många fall modellen för en ny psalmdiktning som skulle komma till stånd i nära samband med det kyrkomsikaliska arbetet. Åter igen besannades den gamla iakttagelsen att den förnämsta inspirationen för ny psalmdiktning i många fall är den att frågan har aktualiserats, att den anses önskvärd och att nya initiativ i denna riktning har tagits.

En ny motion i kyrkomötet 1968 resulterade i tillsättande av en psalmskommitté i början av 1969. Denna utgav 1971 provförslaget "71 psalmer och visor" samt överlämnade i början av 1975 till kyrkoministern sitt förslag till psalmbokstillägg, "Psalmer och visor". Det innehöll 197 nya psalmer, sånger och visor. Kyrkomötet på hösten samma år gjorde stora ändringar, uteslöt ett stort antal och införde andra. De iakttagelser som det här är fråga om avser det av kyrkomötet granskade och förändrade tillägg till den svenska psalmboken, "Psalmer och visor 76". Det innehåller 138 sånger och 14 "läsepsalmer" och har varit föremål för många beskrivningar och bedömningar, bl.a. av psalmskommitténs medlemmar. En studiebok av Lennart Ekholm och Eric Nilsson, "Vi studerar psalmer och visor 76", ger god och mångsidig information. Tillägget har också uppmärksamats i utlandet.

Ny psalm och visa modell 76 — några iakttagelser

Benämningen "Psalmer och visor" innehåller redan den ett helt program. Utan att bestämma sig för definitioner och definitiva gränser har kommittén velat framhålla att det finns en form av andlig sång som mera avsluter sig till ordet "psalm" med dess innebörd i svensk tradition av församlingssång vid

gudstjänsten och en annan som motsvarar beteckningen "visa". Uppdelningen har biblisk hävd bl.a. genom det paulinskt-urkristliga "psalmer, lovsånger och andliga visor". Att definiera den nutida innebörden av den svenska beteckningen "visa" sådan den nu förekommer i detta sammanhang är inte lätt. Den utgör en form av andlig sång som är lämpad för ackompanjemang med annat instrument än orgel, anknyter ofta till vardagens händelser och har gärna dagsaktuell innebörd i biblisk belysning. Kyrkans sång skall innehålla både psalm och visa, så måste man tolka titelns innebörd. Formuleringen är inte så långt avlägsen från namnet på en av förstlingssamlingarna av svensk reformations-sång: "Svenska sånger eller visor".

Både ifråga om psalmen och visan vill denna nya samling komma med en "ny sång" som inte imiterar äldre mönster. Detta är en principiell ståndpunkt som inte är utan undantag. Bl.a. på grund av en gemensam biblisk bakgrund finns i Psalmer och visor paralleller till 1600-talspsalmer (ex. 730, jfr 1695 nr 303). Studiet av tillägget ger anledning till många iakttagelser hur man sökt motsvara kravet att kunna ge svenska kyrkan en ny psalm och andlig visa för den innevarande tiden. Innehållets mångsidighet och stora spännvidd synes vara det mest iögonenfallande draget såväl beträffande texter som melodier. Den enhetliga och samlande synpunkten mitt i alla skiftande intentioner förefaller vara kravet att för denna tids vidkommande förverkliga det ofta upprepade begreppet "en ny sång" i ordens vanliga och bokstavliga mening. Dessa iakttagelser skall nu ifråga om några enstaka punkter söka visa hur man på olika sätt sökt åstadkomma något nytt, komma med ett nytt alternativ.

Det framhålles ofta om detta tillägg som något tänkvärt att det framlades innan ännu 40 år hade förflutit sedan den nuvarande psalmboken blev stadfäst. Detta ger anledning att ytterligare understryka den inte ovanliga

synpunkten att vi lever i en föränderlig tid. Synen på psalmdiktningen har som framgår även av den korta inledande redogörelsen ändrats mycket under de senaste decennierna. I själva verket är emellertid detta att psalmrevisionen blev aktuell så relativt kort tid efter 1937 i och för sig inte så enastående. Det förefaller tvärtom ganska normalt såväl med tanke på andra länders kyrkor i nutiden som med tanke på svensk psalmhistoria i avlägsnare perspektiv. Beträffande de båda föregående svenska rikspsalmböckerna av 1695 och 1819 gjordes på privat initiativ de första försöken till psalmboksrevision ungefär tre årtionden efter den nya bokens auktorisering. Vad som nu är särskilt påtagligt ifråga om detta tillägg är dess nya stil i största allmänhet och dess på många punkter nya innehåll. Här kan man tala om något som ofta bryter av mot äldre svensk psalmdiktning. Den utvecklingen kan som nämnts iaktas även i psalmboksdiskussionen på trettiotalet.

Innebörden av begreppet "en ny sång" tolkas i regel som en ren tidsbestämning, något med tidens speciella krav överensstämmande som får träda i stället för något äldre och föråldrat. Den ursprungliga, gammaltestamentliga betydelsen av det hebreiska ordet för "ny" i "en ny sång" (ex. i Ps. 96: 1) anses ha eskatologisk innebörd, en lovsång till Herren som världsskaparen och världsdömdaren (Bibl. Kommentar, *Altes Testament Bd XV/2. Psalmen*, av H. J. Kraus, 1960). Särskilt bekant har Martin Luthers tolkning av psaltarpсалmen 96: 1 blivit. Han inledde sin diktning med en visa vars första rad, "Ein neues Lied wir heben an" på senmedeltida sätt anslöt till en nyhet som på detta sätt kungjordes, två lutheraners martyrdöd. Luthers tolkning av detta psaltarställe i en psalmboksupplaga 1545 inleder den tyska enhetspsalmboken av 1950. Han låter det syfta på evangeliet som något som uppleves i nuet och som med den gemensamma sången skall föras vidare. Med detta uttalande i hans sista förord till en

psalmboksupplaga kan jämföras den första raden i hans första kyrkovisa, den välkända "Nun freut euch, lieben Christen gmein" — "Var man må nu väl glädja sig". I djupare mening skulle då "en ny sång" innebära ett aktualiserande för en ny tid av evangeliets innehåll, ett samspel mellan evangeliet och tiden. Psalmer och visor är ett försök att förverkliga en sådan intention.

Ett av de drag som man strax fäster sig vid är melodiernas framträdande plats. Varje sång har i regel sin egen melodi. Text och melodi har ofta tillkommit i samverkan och hör samman. Detta överensstämmer som bekant med den gamla ordningen, som i princip åter har kommit till heders. Det hindrar väl inte att en äldre melodi ofta kan vara något bärande för en text av yngre datum och dessutom väl också en inspirationskälla för psalmdiktningen. Om melodierna skall här endast nämnas att de liksom texterna representerar snart sagt alla tider i den kristna sångens historia. I studieboken 1976 finns en uppräknig av olika melodigrupper, "musikaliska stilarter", tio till antalet. Man får här ett allmänt intryck av melodiernas skiftande ursprung och därigenom också indirekt av texternas mångfald. Här finns plats både för gregorianska hymner och negro spirituals. Samspelet mellan text och melodi är ett av grunddragen i Psalmer och visor. Instrumentuppsättningen i en av sångerna (680, av Britt G. Hallqvist) har med all sin mångfald en motsvarighet i 1600-talet, barockens århundrade. Här är det änglarna som sjunger "inför Guds himlatron", som det heter i inledningsraden. Redan sammansättningen "himlatron" leder tanken till 1600-talsspråk. De sju instrumenten i denna orkester är trumpet, fiol, pipa, herdeflöjt, trumma, puka samt slutligen blockflöjt.

Det är då alldeles i sin ordning att man i detta tillägg ofta möter sådana ord som "sjunga", "sång" och "lovsång". Samlingen avslutas emellertid med en kategori "läsepsalmer", en rubrik som har sin motsvarighet

i psalmboken från 1937. Beteckningen är inte ägnad att befordra den synpunkten att alla dessa psalmer och visor borde kunna få användning även som "läsepsalmer". Karl-Gustaf Hildebrands "Den mörka floden" (XII, ursprungligen klockinskriptionsdikt) räknas sålunda som "läsepsalm" men borde väl fylla kraven att fungera som kyrkovisa. En annan av dikterna under denna rubrik, översättningen efter Juan de la Cruz, "Jag känner den" (VIII, Frostenson) är med all sin på ett djupt poetiskt sätt förkunnade mystik ett exempel på mera renodlad religiös lyrik. Även som "läsepsalm" torde den förefalla väl svår och obegriplig. Allt beror på vad man vill med dessa "läsepsalmer". I och för sig har en meditativ text som denna sitt stora värde och sin betydelse.

Psalmdiktningen har under ett tidigare skede i hög grad präglats av ett samband med profan diktning och estetik. För 1600-talets vidkommande har Esbjörn Belfrage i sin avhandling "1600-talspsalm" visat ett samband beträffande psalmdiktningen inte endast med de bibliska och urkristna förebilderna utan också med konstdiktningen efter klassiska förebilder. Samma om man så vill "litterära" tendens präglade i hög grad även psalmboken av 1819. På denna punkt är motsatsen till den innevarande tiden mycket stor. Nutida "verkligt modern" profanlyrik och psalmdiktning förefaller ibland enligt vad som nyligen har framhållits närmast med tanke på tyskspråkig psalm och lyrik vara varandras motsatser (K. Ch. Thust, *Das Kirchen-Lied der Gegenwart*, Göttingen 1976, s. 307—324). T. S. Eliot har förklarat att för den stora majoriteten av människor som älskar poesi "religiös poesi" kan framstå som en variant av lägre ordning (dens., *Vad är en klassiker och andra essayer*, sv. övers. 1948, s. 108). Med tanke på sådana uttalanden är det då av speciellt intresse att kunna konstatera att dessa Psalmer och visor är väl värda att studeras och begrundas även ur poetisk synpunkt. Esbjörn Belfrage har un-

dersökt tilläggets litterära stil (i: Och en framtid full av sång, utg. av Anders Frostenson 1975). Den poetiska stilen visar stor variation beträffande strofbyggnad, ofta med orimmade texter eller assonanser. Sambandet med en senare tids lyrik och vistradition hör till alla de olika inslag som ger Psalmer och visor dess litterära karaktär. Belfrage framhåller att kravet på sångbarhet varit en återhållande faktor när det gällt den litterära stilen. Psalmer och visor innehåller också liksom i något högre grad det ursprungliga till kyrkomötet inlämnade förslaget av 1975 bidrag från författare som eljest gjort sig kända som profanlyriker. Psalmer och visor innehåller sålunda dikter som nu blivit psalmer av Karin Boye och Hjalmar Gullberg. Två dikter, av Artur Lundkvist och Harry Martinson, har med författarnas medgivande bearbetats av Anders Frostenson och fungerar här som läsepsalmer. En dikt av Harry Martinson fungerar som sommarsalm: "De blomster som i marken bor" (690).

I sin prästmötesavhandling i Skara 1972, "Att färdas mot brunnar", har Olof Henricson, typiskt nog med denna inledningsrad ur en dikt av Johannes Edfelt, givit en ingående redogörelse för sambandet mellan nutida psalmdiktning och motiv i nutida allmän lyrik. På denna punkt finns också en anknytning till en något tidigare religiös lyrik från slutet av tjugotalet. Ragnar Jändel förklarade en gång att all äkta dikt egentligen har religiös innebörd. Detsamma ansåg Atterbom ett århundrade tidigare. Av särskilt intresse är i detta fall de båda bearbetade dikter av Arthur Lundkvist och Harry Martinson som nu båda återfinnes bland "läsepsalmer", en benämning som ju inte fanns i upplagan av 1975. Båda dessa dikter tar upp problem som på ett nytt sätt har blivit mer brännande än någonsin. Det är uttrycket för Guds ofrånkomlighet i Lundkvists "Djupen sätter han i skälkning" ur hans dikt "Agadir" och de från en sång i Martinsons "Aniara" sammanfogade stroferna

"Hur svårt att ena tron med livets dagar". Rymdålderns kosmiska frågor utgör här bakgrunden. De eskatologiska motiv som hör samman härmed skymtar redan i den första psalmens sista rad i uttrycket "när världen störtar samman" (613, O. Hartman).

Inslagen från profanlyriken har också en anknytning till tilläggets allmänna poetiska form. Ett grundläggande drag är som nämnts strävan efter enkelt och lättbegripligt språk. Den tar sig uttryck i de flesta sångerna. Kommittén har sökt att utröna och ta hänsyn till språkets förändringar under de senaste decennierna. Det finns dock en avgjord fara för psalmdiktningen att mista något väsentligt genom ett alltför förenklat språk. Ord med traditionens rikedom kan också bevaras och förklaras. Tilläggets språkform har särskilt i de icke vis-artade partierna genom anslutningen till bibelordet bevarat en viss språklig psalmstil.

Till förenklingen hör en större konkretion. Ett par exempel kan belysa detta. "Då övergävo alla lärjungarna honom och flydde", står det i passionshistorien. Frans Mikael Franzén återger det så i psalmen 85: "Jesu, dig i djupa nöden / dina egna överge." Sången 667 i tillägget, av Britt G. Hallqvist, åskådliggör det:

Alla sviker.
Ingen orkar
vara stark och trogen.
Fly ur staden,
över bäcken
in i mörka skogen!

En hel strof i fortsättningen av Franzéns psalm handlar om att Johannes var den ende som blev kvar. I tilläggets citerade återgivning står endast: "Bara Johannes / vid korset står kvar med Maria." Till den större konkretionen hör undvikande av allmänbegrepp. I "Gud skapade de klara vattnen" (717, O. Hartman) talas inte allmänt om gräset och om markens blomster utan naturbeskrivande om "gräsets gröna matta / med starr och

hundkax och violer / i väldiga och skira mönster”.

I den nya psalmdiktning som på trettioåret föregick 1937 års psalmbok förekom ofta ett bildspråk från vardag och arbetsliv och överhuvud från en annan miljö än den bibliska. Man ville skildra och ge uttryck för det nutidstillvända. Bland annat skedde detta med bildspråk från teknik och industri. Natanael Beskow tecknade i de båda förslagen av 1936 ett genomsnitt av en börjande arbetsdag i olika miljöer, ”En dag har börjat” (resp. nr 480, 428). I septemberförslaget infördes denna sång med några detaljändringar som knappast var förbättringar, och vid slutredigeringen av 1937 års psalmbok blev den struken. I några rader tecknade författaren konkreta bilder ur arbetslivet: plogen som skär sitt raka spår och svänghjul som går i jättehallar. Guds skapar-tankes rikedom (formuleringen i Februari-förslaget) var det samlande. Författaren väntade sig att den dag skulle komma då arbetslivet ”som ett heligt sakrament” skulle bära ut Guds godhets rikedom kring jorden.

I motionen om psalmboken vid kyrkomötet 1958 framhölls att man behövde psalmer som svarade mot vår tids situation. Detta ofta hörda krav har ibland även tolkats som en önskan att låta nutida arbetsliv och vardag vara med om att formulera psalmernas bildspråk. Den ofta hörda kritiken mot det ”agra-ra” bildspråket syftade att placera det bibliska innehållet i en ”modern” miljö. Det som det här är fråga om berör ett mycket vanligt drag i denna tidens psalmdiktning från andra länder. Där möter man sådant som storstaden, teknik och arbetsmiljö, fabrik med löpande band, atomkraft. I det för kyrkomötet 1975 framlagda förslaget fanns gott om nutidspräglade ord: varuhus, kontor, fabrik, trafiksignaler, alarm, ambulans, kirurg, respirator, dator och cell. Man skulle kunna finna samma tendens till nutidspräglad ordval i mycket av nutida predikospråk.

Det slutliga tillägget av 1976 innehåller

inte så mycket av det slaget av nutidstillvändhet. Däremot är anknytningen till vardagen och till livet sådant det är mest ett ofta framträdande drag. I en av psalmerna (visorna) är det barnens vardag det gäller, deras ”hopp-rep”, ”fästning av lera och strå” (619, Britt G. Hallqvist). En genomgående tendens går ut på att betona skapelsen och i denna mening också upphäva skillnaden mellan det sakrala och det profana. En av sångerna med den Psaltaren 24 härrörande inledningsraden ”Jorden är Herrens” söker måla Guds skapelse i all dess totalitet. Hit hör markens lilja men också ”stadens ljus, drivhjulets sång” (716). I Frostensons psalm ”En vanlig dag när inget särskilt händer” (618) anger denna inledningsrad en viss anknytning till tidens vardagslyrik. Motivet är att Gud har ställt människan i livets mitt ”och i sitt skaparverk”. Liksom i evangeliets skildringar ”går Gud omkring på gatan”, den religiösa verkligheten flyttas in i ett här och nu.

Detta kan också ge anledning till ett par iakttagelser beträffande den kristusbild som tecknas i Psalmer och visor. I några av sångerna finns en anknytning till temat från Evans-ton-mötet 1954, Kristus som ”hope of the world” — ”han och ingen annan” (616). Ser man honom blott som timmermannens son har man inte sett vem han verkligen är (663). Han ”hjälppte alla och bar vårt kors” (613). Till honom riktas bönen att, som det här uttryckes, ”spela samman oss” (614). Men han är också den som enligt domsevangeliet behövde en nästa, han identifierar sig med den hungrige, törstige och husville. ”Och din ras och ditt språk och ditt namn gör detsamma, var du där?” står det i refrängen med ett ständigt återkommande ”var du där” (632, A. Frostenson), om man så vill en association till en känd negro spiritual, ”Were you there when they crucified my Lord” med samma återkommande ”were you there?”. På ett annat ställe är bilden av evangeliernas Jesus en annan: ”Det lyser så grant om hans hår” (619,

Britt G. Hallqvist). Det är nästan som i Karl-feldts "Den rike ynglingen": "Guds klara som-mar var hans blick och bjugg i sol hans hår."

En av de psalmer som i det slutgiltiga till-lägget av 1976 placerades bland läsepsalmer innehåller temat Kristus i storstaden (VI, A. Frostenson):

Du som genom gatans trängsel bar ditt kors,
kom och var oss nära mitt i stadens sorl.

Kom på stenar nötta av miljoner steg.
Här din vingård ligger, här vi dig kan se.

Anknytningen till storstaden blir ännu mer markerad i en följande strof som handlar om "middagstimman" och om "trafikens brus". Ämnet Kristus i storstaden har som man kunde vänta många motsvarigheter i nutida psalmdiktning från andra länder. I de amerikanska lutherska kyrkornas "Hymnal" från 1958 finns en grupp "City, nation, world". Storstaden tecknas som ett utomordentligt problem med alla dess konsekvenser, "in busy street of barter, / in lonely thoroughfare, / the people's spirits languish: / But thou O Christ, art there". Den sistnämnda raden avslutar varje strof. Frostensons ovannämnda psalm går mera direkt på sitt ämne: Kristus var förtrogen inte bara med landsbygd utan också med storstad, han kan upplevas också här som det står "mitt i dagens brådska".

Här ligger det nära till hands att nämna teckningen i Psalmer och visor av tidens oro och jäkt. Dessa tidsfenomen har nu med sina välkända benämningar också en roll som ämne i psalmdiktningen: det kristna livet skall levas inte i en skonsam och skyddande miljö utan i orons värld: "Människors krav skall pressa oss, / och tvivel, / oro och jäkt skall tynga våra sinnen" (712, Britt G. Hallqvist, efter engelsk text). "Ingen har tid, / alla har sitt att göra" (703). Tidens stress kombineras med ångest (691). Jag har inte funnit ordet stress i den nyssnämnda amerikanska psalm-boken såsom tidsbeskrivning men väl det när-

besläktade "strife", den oro som skapas genom konkurrensförhållande mellan människor och grupper. Ordet stress som något tidstypiskt förekommer även i den aftonpsalm som i egenskap av läsepsalm avslutar samlingen. Med målande ord beskrives hur dagen tonar bort: "Nu sjunker bullret / och stressen släp-per." I fortsättningen kan man ana ett avläg-set samband med psalmsångens från gamla kyrkans tid härrörande motivering att påkalla änglarnas beskydd (Läsepsalmer XIV, L. Thunberg):

Din änglavakt våra mödor bär.
O Gud, välsigna
med nattens vila
det folk vars mening du ensam är.

Något av liknande tendens med en viss släktskap med Franzéns "när jag mig ensam finner / är du, Barmhärtige, hos mig" (1937 nr 433) får man kanske utläsa av begynnelse-raderna i en annan läsepsalm, "Släck de tu-sen bildernas skärm. / En är verkligheten i Gud" (VII, O. Hartman). "De tusen bilder-nas skärm" blir för många en association till TV-skärmen.

Uttrycken för denna tidens speciella pro-blem, mänsklighetens ödesgemenskap i arbets-liv och i de stora världssammanhangen, utgör en bakgrund i många av psalmerna. Ord som "skiljemurar", "raser" är nog för att rikta tanken till dessa världsproblem. Som enande moment framhålles att Guds kärlek vandrar "bland alla människor, folk och raser här" (713, A. Frostenson, "Guds kärlek är som stran-den"). Här framhålles orsaken till skiljemu-rarna mellan människor:

Och ändå är det murar oss emellan
och genom gallren ser vi på varann.
Vårt fångelse är byggt av rädslans stenar
Vår fångdräkt är vårt eget knutna jag.

Samma tanke, att fångenskapen och gräns-murarna från början har att göra med något inom människorna en och en har framhållits

i en samtida tysk sång. Formuleringen är här en annan:

Wir richten Mauern auf, wir setzen Grenzen
und wohnen hinter Gittern uns'rer Angst.
Wir sind nur Menschen, die sich fürchten
können,
wir brachten selbst uns in Gefangenschaft.

(Christa Weiss 1965. Thust, anf. arb s. 77, 778)

Motsatsen till vardagen är i regel inte, såsom redan har antytts, "helg" och "högtid" i förut traditionell mening. Söndagen omnämnes i registret på ett ställe, vid den psalm som börjar "En söndag var skapelsens första dag" (635). Skapelsedagen ställes i samband med uppståndelsen och kyrkans födelsedag. Det ringer i de nya psalmerna inte några kallande klockor till högmässa i Guds kyrka, men väl talas i Carl Bobergs sång "O store Gud" (738) symboliskt om "evighetens klara klockor". Klockspel utgör i en psalm av Frostenson en sinnebild för den heliga treenigheten (614). På ett ställe heter det, med bildspråk från unglyrklygghet och psaltartext: "Kring sockenkyrkans altar han samlar än sitt folk." Det lilla ordet *än* som sedan återkommer i raden "än räcket Guds frälsning" utgör i all sin obetydlighet ett viktigt och karakteristiskt drag från psalmdiktning i Sverige kring sekelskiftet (696, G. Widmark). Det kändes då som en ny och befriande upplevelse att åter föras "de gamla vägarna". Eljest finns knappast något av det mera traditionella bildspråket för "gudstjänstens glädje och högtidlighet" som det hette 1819, gudstjänstpsalmer genomlysta av gammaltestamentligt eller romantiskt bildspråk. Tvärtom ifrågasattes det med kritik om inte "vårt hjärta svävat / i en hög koral / ovan världens hunger, / tårar, blod och kval", medan i stället gudstjänsten bör tvingas "ner på nödens jord" (633, Britt G. Hallqvist). Ordet "helg", som ingår i en överskrift över en kategori psalmer 1937, förekommer inte. Det är på väg att mista sin gamla religiöst-kyrkliga innebörd.

Kyrkoåret är däremot markerat. I samband med Kyndelmässodagen och Jungfru Marie bebådelsedag presenteras nya mariasånger, sålunda något direkt nytt i svensk psalmdiktning. I det till kyrkomötet överlämnade förslaget ingick också översättningar från latinska texter av medeltida mariasånger. Med något av en dalmålnings åskådlighet skildrar maria-sången för kyndelmässodagen hur jungfru Maria, "min Herres mor /, vandrade varligt med barnet i famnen till kyrkans kor" (658, Eva Norberg).

Det är väl vidare ett tidens tecken att påsken har fått bli ämne för så pass många nydiktningar. Det har tidigare sagts att påsken inte har varit tema för svensk psalmdiktning sedan romantiken (Liedgren). J. A. Eklund endast snuddar vid ämnet i en av sina originalpsalmer ("Med Jesus fram i de bästa åren"), där det står: "Med Jesus, levandegjord i anden, / till nya skapelsens morgonglöd". Eklund har emellertid också utfört den översättning av "Crux fidelis", Fortunatus' korshymn, som står upptagen bland tilläggets passionssånger: "Höga kors, du enda ädla" (668). Den korshymnen är i svensk tradition känd som förlaga till påskpsalmen "Upp, min tunga", efter inledningsorden till den andra strofen av "Crux fidelis". Endast fem av de tio av Eklund återgivna stroforna ingår i Psalm och visor.

En av de nya påsksångerna återberättar påskevangeliet: "Någon har vältrat undan den tunga stenen" (672, O. Hartman). Ett nytt inslag i svensk psalmdiktning är Grundtvigs återgivande av sambandet mellan påskbudskapet och vårens skaparkraft (689, översatt av Frostenson). Den nya tonvikten på påsken visar sig också genom en ny återgivning av den medeltida påksång av typen "sekvens" som är känd med de latinska inledande orden "Victimae paschali laudes". I egenskap av "sekvens" med dess speciella ursprung och uppbyggnad ingick den som liturgisk beståndsdel i påskmässan. Den svenska

återgivningen (673) innehåller också motsvarigheter till dess gamla fyrradiga "skottvers", en inskjuten strof som även i den nu föreliggande översättningen har bevarat det avslutande gamla böneropet "Kyrieleis": Herre förbarma dig. Det kunde dock ha förklarats i registret liksom ordet "sekvens". Den nu föreliggande svenska texten är nyskapad. Jesus går, står det, "bland gräs i gryningsdunklet", ett uttryck som kan förefalla som en avlägsen motsvarighet till Pär Lagerkvists "skymningsgräset" (i dikten Livsbåten).

Samspelet mellan årets högtider och naturens rytm uttryckes också i Anna Greta Wides översättning efter Christina Rossettis "A christmas carol", In the bleak mid-winter. Inkarnationens yttre ram tecknas så (655):

Mitt i vintern var det,
stormen svepte hård,
land och hav låg frusna,
snö kring by och gård.
Snö föll över världen
tusen vintrar än.
Mitt i vintern var det,
längesen.

Den gamla rytmen vardag—helg har i viss mån ersatts av en annan, motsatsen och samspelet mellan det kristna livets innersida och uppgifterna i världen. Två av tilläggets överskrifter antyder denna rytm: "Att leva av tro" och "Tillsammans i världen". En psalm av den förra kategorien har rubriken "Stillhet—meditation" (691).

Bland psalmerna om kyrkan bär endast en överskriften "Gudstjänsten" medan inte mindre än nio handlar om nattvarden. Detta är något betecknande för nattvarens ökande betydelse. Det andra sakramentet, dopet, skymtar blott fram i förbigående, bl.a. i Sam Permans "Gud har en famn" (698). Det kan här tilläggas att dopet säges spela så gott som ingen roll i den nya tyska psalmdiktningen (enl. Thust, anf. arb. s. 157). Nattvarens bröd och vin hör till de återkommande ut-

trycken, "en fattigmåltid, enkelt vin och bröd, / en kärleksfest med himmelskt överflöd" (642, Frostenson, efter en amerikansk refräng). Överskriften och formuleringen av en av sångerna (636) antyder det urkristna och i denna tid aktualiserade upplevelandet av offergåvor som bäres fram. Inledningsraden till en av nattvardssångerna, "Kläd dig, själ, i högtidskläder" erinrar något om Francks "Schmücke dich, o liebe Seele" och, vilket är särskilt väsentligt, följer denna melodi av Johann Crüger. Inte minst ur melodins synpunkt är det en stor tillgång att Luthers här mycket omarbetade omdiktning och tilldiktning till en medeltida nattvardsleis, "Gud vare lovad! Han som i sin godhet" åter ingår bland svenska nattvardspsalmer. Nattvardsmystikens bildspråk hör också till det som skapar kontakt med äldre psalmtradition. Här talas om mörker och djup, avstånd, närhet och ljus (642), dagg som faller (637). Elis Erlandssons nattvardspsalms "Det helga bröd på altarbordet vilar" (640) hör till trettio-talets psalmdiktning och präglas också den av mystikens tonvikt på ord sådana som "vilar" och "källan".

Skapelsens tema hör närmast till det självklara i en psalmbok. Det finns särpräglade och nya drag beträffande detta ämne i Psalmer och visor. I Harry Martinsons dikt som här utgör sommarpsalm, "De blomster som i marken bor" finns en viss underton från svenskt 1600-tal. I en annan psalm om skapelsen och naturen, den nyssnämnda "Gud skapade de klara vattnen" (717, O. Hartman) är innehållet särskilt i ett par strofer präglad av nutidsproblem på så sätt att här framhålls motsättningen mellan Guds skapelseförbund och människans sätt att gå fram på jorden. Anknyttningen till ämnet skapelsen är också uttryckt genom karakteristiska ordsammansättningar: skaparord (615), skaparverk (618), skaparvind (626), skapande Ande (628), skapardag (629). Det förstnämnda uttrycket "skaparord" har en bekant motsvarig-

het i en psalm av J. A. Eklund, "Gud gav i skaparorden" (1937 nr 417). I ett par av sammansättningarna finns ett samband med inledningsraden i medeltidshymnen "Veni Creator Spiritus", Kom skapande Ande.

Ordet "vind" hör till det mycket favoriserade bildspråket. I en av de här uppräknade psalmerna, 626, förekommer även uttrycket "Jesusvind". "Rättvisan drar som en vind genom världen", står det i nr 728 (G. Bexell). Denna vanliga bibliska bild har här oftast med Anden att göra, den som likt vinden blåser vart den vill, medan vi inte ser den (624). När man nu så påtagligt ofta i dessa nya psalmer möter uttrycket så har det väl också andra anknytningar. Det ligger nära till hands att göra en jämförelse med ordets funktion i Karlfeldts poesi enligt en undersökning beträffande denne "Vindens diktare" av O. Lagercrantz (i: Jungfrun och demonerna, 1938).

Närhet och avstånd är ett av de många motsatspar som Psalmer och visor ger exempel på. Mycket av innehållet understryker tanken på Guds närhet. Han är inte långt borta utan finns här och nu. Man finner honom inte "högt i stjärnehimlen", han kommer med barnet, blomman, vinden, han är i Ordet "här till oss i dag" (707). "Allt är närhet, vår värld är hans värld" (621). Å andra sidan finns en inriktning mot avståndet, mot något eskatologiskt och hinsides med dess bibliska bildspråk, kulminerande i den avslutande bibelsången: "Amen! Lovet och priset."

Ett slags variation på temat närhet och avstånd finner man också i den stora spännvidden mellan å ena sidan psalmer som tolkar mystikens innerliga gudsgemenskap och kristusgemenskap och å andra sidan sådana som ger uttryck åt och försöker tolka nutida sökande och främlingskap. Mystikens uttryck genom bildspråk som "närheten" och "källan" har redan antytts. "Allt sin källa har i dig" heter det (614) och det kan talas om upplevelsen en vanlig vardag av "en evig källa djup" (618). I ett annat fall talas med

den kristna poesins språkbruk i alla tider om andens eller pingstens eld (627) eller om floderna som går mot havet (686, Frostensons återgivning av Ambrosius Deus Creator omnium) enligt Predikaren 1 v. 7. "Jag vill sjunga om min vän" lyder inledningsraderna i de tre stroforna av en kristuspsalm (734, Eva Norberg) med bildspråk som speciellt hör hemma i Höga Visan och erinrar om exempelvis Wallins "Var är den Vän som över allt jag söker" eller E. Sjöbergs (Vitalis) kristuspsalm "Min vän är ljuv, min vän är mild" (Nya psalmer 1921 nr 586). "Rösten är min väns" står det i sången nr 740 (E. Norberg), ett uttryck som kan uppfattas som en variation efter Karlfeldts kända ord i dikten "Sjukdom".

Det motsatta draget av avstånd och en frångående inställning till den kristna tron tolkas i en av sångerna med orden "Jag har ofta frågor, Herre, men så sällan har jag svar" (694). Andra försök att tolka den sökande och ovissa människans inställning och motiv finns i en läsepsalm: "Jag kom inte hit för att jag tror. / Jag kom hit för jag behöver dig" (IV). En strof börjar: "Hör du mig, Gud?" (703). Inslag som dessa i svensk psalm (eller andlig visa) är något nytt trots den teoretiska och principiella överensstämmelsen med det wallinska programmet att boken skulle vara till för alla och representera olika åsikter. Man kan i detta sammanhang erinra sig all den diskussion som på sin tid utlöstes av Liedgrens "Mästare, alla söka dig" med dess "du hör vad hjärtat ber, / även när läpparna häda".

Den nämnda jämförelsen med äldre svensk psalm på denna punkt, när det gäller den principiella inställningen till den kristna tron, anger sålunda en ny ton i psalmdiktningen. Man vänder sig bort från teoretiska förklaringsförsök, en grundläggande visshet, en samlande punkt, får vara nog: "Det är nog, o Gud, att veta, / att jag lever i din hand" (694, T. Littmarck). Sjalva längtan och sö-

kandet efter ljus och klarhet utgör ett sanningskriterium och ett svar (615, A. Frostenson).

Det finns liksom i ny psalmdiktning från andra länder ett gammaltestamentligt inslag i Psalmer och visor som markerar en viss egenart. Detta kan konstateras redan på så sätt att bland registrets uppräkningsnamn på bibliska personer också finns representanter för Gamla Testamentet, om än inte många. Särskilt kan noteras att Abraham flera gånger nämnes. I en strof (725:3, A. Frostenson) förekommer han tillsammans med Noa. Båda illustrerar den framåtblickande och förtröstansfulla tron:

Länge förrän regnet kommit
hördes Noas hammarslag.
Bortom främlingskap och trældom
Abraham såg Kristi dag.

Ett mycket mera påtagligt intryck av den betydande roll som Gamla Testamentet spelar i detta tillägg får man genom sångernas talrika hänvisningar till gammaltestamentliga texter.

Ett par uttryck kan särskilt nämnas för deras anknytning till Gamla Testamentet. Vi flydde från Guds vila till landet Rastlöshet (691, A. Frostenson). Det är den ostadige och flyktige Kain som bosatte sig i det symboliska vandringslandet "Nod" (1 Mos. 4:16). Det hemliga tecken och det hemliga namn som det talas om i sången 739 (Y. Eggehorn) kan också anknytas till berättelsen om Kain (O. Hartman i: Och en framtid full av sång s. 23). Ett inslag av gammaltestamentlig livssyn synes kunna förknippas med den nämnda bearbetningen ur Artur Lundkvists Agadirdikt. Det finns ingen makt bredvid Gud, han är den absolut suveräne, det finns sålunda ingen ond makt bredvid Gud. Det "finns ej annan hjälp mot Gud än Gud". Det tjänar inte heller något till att söka honom eftersom det är han som omsluter och fyller allt.

Psalmer och visor utgör som nämnts ett försök att följa det gamla mönstret att låta kyr-

kans sång i alla tider alltifrån urkristen och gammalkyrklig tid bli representerad. I stort sett och mycket summariskt låter sig innehållet fördelas på tre grupper. Den första utgöres av sångerna från denna innevarande tid. Den andra gruppen utgöres av sådant som på ett eller annat sätt kan förutsättas som mycket bekant för många, som är omtyckt och "insjungnet" men hittills inte fått sin plats i psalmboken. Som så många gånger förut när det gällt psalmboksförslag särskilt i detta sekel har det varit fråga om väckelsens sång. Till det "nya" i Psalmer och visor hör sålunda välkända sånger från den äldre pietistiska väckelsen och från den senare mera evangeliskt betonade och med influenser från anglosaxiskt håll. Hit hör, för att nämna några av de mest bekanta bland de här införda väckelsesångerna: "Säg mig den vägen som drager till livet", "Var jag går i skogar, berg och dalar", "O hur saligt att få vandra", "Löftena kunna ej svika". Uppräkningen är som sagt inte fullständig. I dessa fall har det varit ett intresse att återge text och melodi oförändrade. En sång som står i särklass och hör till det mycket "insjungna" är "Hosianna" med musik av Vogler.

Den tredje av dessa grupper skulle utgöras av sådan äldre andlig sång som inte på förhand kan antas vara mera allmänt bekant. Denna grupp har ett högst skiftande innehåll. Här finns exempelvis äldre protestantisk sång, bl.a. "När världens Frälsare jag ser" (664, efter engelsk text av I. Watts, översatt av A. Frostenson) och Luthers nyssnämnda nattvardssång (643). Framför allt är det när det gäller denna grupp de för denna tid bearbetade sångerna från gamla kyrkan och medeltiden som ger tillägget något av dess prägel. Här finns som redan har nämnts namnen Ambrosius och Fortunatus representerade men också Wipo (673, påsksekvensen *Victimae paschali*) samt exempelvis Abélard (744, i översättning av Staffan Larsson). Påsksekvensen har lång tradition i svensk psalm och det har

också julsekvensen "Laetabundus" (654, Låt oss sjunga). Båda de sistnämnda svenska texterna är återgivna av A. Frostenson.

Återgivningen av sådana äldre texter måste vara fri och det är i princip intet nytt att den sker s.a.s. på den närvaranden tidens villkor. I en version i Psalmer och visor av en gammal hymn från Ambrosius' tid kan ingå nya uttryck för oändliga tidsmätt (705: miljarder år din skapardag). Den frågan kan väl alltid ställas hur mycket en text får ändras för att ett ursprungligt författarnamn skall få följa med. Tillvägagångssättet nu vid överförandet av kyrkans gamla sång bygger på något av samma princip som exempelvis på reformationstiden: melodierna blir oförändrade medan texterna återges med större eller mindre ändringar.

"Inte sedan J. O. Wallins dagar har den svenska psalmen upplevt en så rik förnyelse som nu. Utländska bedömare har t.o.m. talat om den svenska psalmexplosionen." Så stod det i den text som presenterade kommitténs i början av 1975 framlagda ursprungliga förslag. Samtidigt har det från tyskt håll förklarats att den evangeliska psalmdiktningen har sett sin bästa tid, vad man nu upplever är en dess "Spätblüte", man sjunger överhuvud inte så mycket tillsammans, talar hellre (Thust, anf. arb. s. 717). Det nu föreliggande tillägget Psalmer och visor liksom dess motsvarigheter i så många andra länder ger inte anledning till en sådan slutsats. Det finns en vilja att skapa en "ny sång". Misstron beträffande tidens möjligheter att på detta område vara nyskapande har parallellt särskilt under 1800-talet men även senare. Man borde inte, har det sagts, vänta på nya uppenbarelser av kyrklig lyrik (Nelle, Geschichte des deutschen evangelischen Kirchenliedes, 4 uppl. 1962 s. 295). Det fanns däremot också de som för Sveriges vidkommande förespådde att den närmaste tiden efter det att den nya psalmboken 1937 hade blivit stadfäst skulle komma med mycken ny psalmdiktning. Detta har allt-

så visat sig riktigt.

"Psalmer och visor 76" innehåller många värdefulla bidrag. Av stor betydelse har det utan tvivel varit att texterna och melodierna redan under arbetets gång har blivit föremål för bedömning från olika håll. Det finns emellertid många värderingsgrunder, synpunkter och utgångspunkter. Om psalmdiktningen skall söka tillgodose dem alla hamnar den i en konturlöshetens mångfald. Bedömandet av psalmers innehåll och värde har skiftat även under de sex decennier som det närmast har varit fråga om i denna överblick. Det förefaller emellertid med tanke på ett fortsatt arbete att åstadkomma en enhetlig psalmbok vara mycket önskvärt att den gamla frågan toges upp till nytt övervägande vad som skall känneteckna en kyrkans psalm som skall ingå i en psalmbok. Man skulle kunna åstadkomma en viss gränsdragning mellan psalm och visa. Det slutliga resultatet skulle då bli en psalmbok där allt det väsentliga av äldre svensk psalm fick vara kvar, kompletterat med det nya som motsvarar kraven på en gudstjänstpsalm. Ett tillägg med andliga visor kunde vara av mera rörlig karaktär och skulle i princip vara avsett för andra tillfällen än den vanliga gudstjänsten. Om psalmboken skall innehålla ett särskilt tillägg med "läsepsalmer" så synes detta förutsätta en bestämd uppfattning och motivering av vad det är som skiljer dem från övriga psalmer och visor. Man kan måhända efterlysa en sådan motivering beträffande flera av de i Psalmer och visor 76 ingående läsepsalmerna.

Det finns en önskan och ett behov av en ny psalm från denna tid. Det finns också all anledning att bevara allt det väsentliga av den gamla psalmen, helt enkelt därför att den med hänsyn till såväl text som melodi inte kan ersättas med något annat.

Allan Arvastson